

בעזה"י

קונטרס

תשובה הלכה למעשה בדין המים שבברוקלין, ניו-יארק

מאת

הרב יצחק רייטפארט

בלאאמו"ר הרה"ג הרה"ח הרב חיים ז"ל

בעל מחבר ספרי בדבר מלך על הרמב"ם (ח' חלקים),
תורת יצחק על הש"ס (ב' חלקים), ספר דרוש והלכה, ועוד

שלהי אלול ה'תשס"ד

ברוקלין, ניו-יארק

שנת חמשת אלפים שבע מאות ששים וארבע לבריאה

RABBI YITZCHOK RAITPORT

1739 49th Street

Brooklyn, New York 11204

יצחק רייטפארט

בעל מחבר ספרי בדבר מלך על הרמב"ם
תורת יצחק על הש"ס וספר דרוש והלכה
ראש הכולל דכולל המצויינים בבאר פארק

בס"ד. שלהי אלול, ה'תשס"ד.

פסק דין הלכה למעשה בדין המים שבברוקלין, ניו-יארק

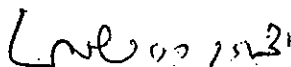
נשאלתי בענין המים בברזי הבתים שבברוקלין, ניו-יארק,
שלאחרונה נתפרסם שיש בהם תולעים, ומצד זה עלתה
הסברה שמא יש חשש איסור לשתותם ויש חיוב לסגנם וכו'.

הנה אחר בירור המציאות מהממונים על המים במדינת
ובעיר ניו-יארק ובדיקת המים עצמם, ואחר בירור הסוגיות
בש"ס ופוסקים הדנים בזה, והעיון בפרטי ההלכה שבזה וכו' –
באתי לידי מסקנא אשר:

אע" במים הללו שום חשש, מחמת כמה וכמה טעמים, הן
מצד הדין והן מצד המציאות, ומותר לשתותם לכתחילה ואין
צורך בסינונם.

וכפי שאבאר הטעמים והנימוקים הנראים לפענ"ד בתשובה
המצו"ב.

ועל זה באתי על החתום היום יום א' פ' אתם נצבים היום,
בשלהי חודש אלול תשס"ד.

יצחק בלאאמו"ר

הרה"ג הרה"ח הרב חיים ז"ל

רייטפארט

תשובה הלכה למעשה בדין המים שבברוקלין, ניו-יארק

התוכן

נשאלה שאלה לענין התולעים שבמי הברזים בברוקלין, ניו-יארק, שאפשר לראותם ע"י זכוכית מגדלת או ע"י בגד שחור, אם יש חיוב לבדוק את המים ולסננם.

— 2 —

יתחיל לדון במהות השרצים שאסרה תורה, אם גם אלה שאי אפשר לראותם אלא ע"י כלי וכיו"ב האם גם עליהם חל איסור שרצים. — יביא מהבינת אדם שכותב שמה שרואים ע"י זכוכית מגדלת אין עליו איסור, אלא רק מה שרואים נגד השמש. — וכן בערוך השולחן שכתב שלא ניתנה תורה למלאכי השרת ולא נאסר אלא רק מה שהעין יכולה לשלוט בהם אף אם לשם כך צריך להביט בהם נגד השמש. — וכן יביא מהפרי חדש שיש לבדוק נגד השמש, וכן מהיעביץ המחייב בדיקה נגד השמש או בזכוכית מגדלת. — מביא שרי שלמה קלגער בשו"ת טוטו"ד חלק על היעביץ וכותב שזכוכית מגדלת אין בה כדי להקל או להחמיר. — מביא בהלכות ומנהגי ר' שלום מנוישטט, לענין תולעים שאין נראים אלא נגד השמש, שפסק שמותר לשתות מאותו באר. — מביא הוכחה מדין הפסק באותיות בתפילין, שהמגן אברהם והשו"ע הרב כתבו שאין צורך לעיין בהפסק נגד השמש. — יאריך בפרטי הדברים בדין הפסק על הקלף, ויבאר דלדעת המג"א והרב מה שאינו נראה אלא נגד השמש לא מקרי נקב בדיני התורה. — ולפי זה מוכיח שבכלל אין דיני התורה חלים על דבר שאי אפשר לראותו בעין טבעית ללא עזר, וזהו טעמו של הר"ש מנוישטט. — עוד מביא רא"י משו"ת הרשב"א לענין בדיקת תולעים שלא חייב לעיין בזכוכית מגדלת או נגד השמש. — מדברים אלה מוכיח דגם

אם יודעים (ממקור אחר) שיש תולעים (כמו בעובדה שברשב"א) אבל אין רואים אותם אין חיוב לחפשם. – מוכיח גם מדברי רש"י בחולין שצריך לראות השרצים. – גם מביא רא"י מהגמרא לענין שכר של תמרים, דמזה שלא מצינו חיוב לסתן השכר, ורק אמרו שלא ישתה בלילה, מוכח שאין חיוב סינון בתולעים שאין רואים לבד. – וכן מפורש בחזון איש ה' תולעים דמה שאין העין שולטת בו לאו בר"י הוא.

– ג –

ימשיך לדון להיתר מטעם אחר, דבשו"ע יו"ד איתא דשרצים הגדלים במים מכוונסים לא נאסרו, ויביא מקור הדברים בגמרא חולין וברש"י, ושוב מביא עוד פרט דאפילו מים שבנהרות אם הם בחריצין ונעיצים חשיבי כמים מכוונסים, ומקור השו"ע הוא בטור דפליגי הרמב"ם והרא"ש בזה, דלהרמב"ם מקרי נובעין ולהרא"ש מקרי מכוונסין, ומביא מ"ש המשכנות יעקב דהלכה כדברי הרא"ש. יביא משו"ת חת"ס יו"ד בענין זה.

– ד –

ימשיך לדון מטעם זה אם המים דידן הם מים הנובעין או מכוונסים, ומביא משו"ע יו"ד דמותר לערות המשקים שיש בהם חשש תולעים מזה אל זה. – ומסיק דלא מיבעי לדעת הרא"ש דמקרי מים מכוונסים משום שאין המים נובעים שם, אלא אפילו לדעת הרמב"ם אינם מים הנמשכים אלא הם באופן של עירוי. – מביא השאלה מדברי שמואל דנהר מכיפ"י מתברך, שגם נהר המקבל מי גשמים לא מקרי מים המכוונסים, ומיישב דנחלקו הפוסקים אם הלכה כשמואל, ומלבד זאת לא גרע מחריצים שגם הם מתברכים מכיפ"י דנהר ומ"מ מיחשב מים המכוונסים לענין זה.

– ה –

ימשיך לדון עוד טעם להיתר מהא דאמרו בע"ז (והובא להלכה ברמב"ם) דאין לשתות מים מן הנהרות משום סכנת

עלוקה, ותיתי לי משום איסור שרצים. – מביא שכבר הקשה כן באיסור והיתר הארוך, ומיישב שם דמיירי בבריכות שאינן נובעים. – אך ברמב"ם מפורש דקאי על נהרות. – ואין לדחוק דקאי בנהרות שאין שרצים מצויים בהם, וכמ"ש בשו"ת מהר"ם שיק, דהוא דוחק גדול לומר דבגמי חולין מדובר בנהרות ששרצים מצויים ובע"ז בנהרות שאין מצויין. – יבאר, דבאמת יש הבדל בין שרצים הנולדים מתוך המים או אלו שנבראו מן האויר או הארץ. – מביא רא"י לדבר מתולעים הנולדים מן הבשר או מן הדגים, ומזה מסיק לענין תולעים הנולדים מן המים שאין בהם איסור.

– 1 –

שוב מביא עוד סניף להיתר, משום שכיון שנולדו התולעים יחד עם המים הרי בתערובת איסור והיתר שנולד האיסור עם ההיתר. הרי הוא בטל אפילו בברי. – מביא רא"י לדבר מהלכות שבת בין היוצא מענבים שבגיגית ומדיני מליחה. – מקשה מדין יבמה דרקקה דם דאמרינן להיפך דכיון שהדם נולד עם הרוק אינו בטל. וכן הובא ברמב"ם לענין טומאת זיבה. – דוחה את הדברים, שזהו רק כשבא האיסור יחד הם ההיתר, אבל אם ההיתר בא קודם ואח"כ בא ממנו האיסור, אז הוא קל יותר לענין ביטול. – מביא רא"י לדבר מסוגיא דזבחים לענין ביטול דם פסול ברוב. – עוד מביא משו"ת נודע ביהודה דהא דדבר המעורב בתחילתו לא שייך בו ביטול הוא רק מתורת רוב אבל בדבר הבטל בששים שהוא מתורת ביטול הטעם לית לן בה.

– 2 –

יביא את דברי הרמ"א בהל' תעורבות שאיסור שלא הי' ניכר בטל אפילו אם יש לו מתירין, וקושיית הפליתי על הרמ"א מדין נפלה פרוטה של הקדש לתוך כיסו, וגם האבני נזר הקשה מדברי השי"ס בתמורה לענין מחיר כלב. – ויישב, דהתם מיירי שהגברא עשה את התערובת, משא"כ כאשר כך נתהווה מלכתחילה, כמו בנדון המים דידן, הרי הם דבר אחד עם המים. שכיון שאי אפשר להפרידם מן המים חשיבי כמים. – יביא סברא משו"ת אדמו"ר

הצמח-צדק, דאם נולדו בודאי מן המים מותרין, וכן הוא בשו"ת משיב דבר. – לפי זה מיישב הסתירה הנ"ל בין הש"ס דחולין ודע"ז, אי איירי בשרצים שנולדו מן המים או לאו.

– ח –

ימשיך להביא עוד יסוד להיתר, דאפילו לדעת הרמב"ם דלעיל יש מקום לומר דבנידון דידן הוי כמים העומדים. – מדייק בדברי רש"י על הגמרא חולין אודות מים עצורים "שאין להם מוצא ומבוא אלא עצורים ככלים", ומביא מהש"ך הכנה"ג והפמ"ג דפירוש הדבר שאם יש להם מוצא או מבוא מיקרי עצורים, וכן משמע מהאיסור והיתר, ולפי זה בנדון דידן במאגרים שמהם באים מי ברוקלין, ניו-יארק, הרי אין זה ממש כנהרות הנמשכים והולכין אלא הוי כמים עצורים.

– ט –

שוב מוסיף עוד סניף להיתר, משום שנשתנה צורת הבריות הללו ע"י הכלורין והכימיקלים שבמאגר המים, וא"כ לא חשיבי ברי' ובטלים. – אלא שע"ז יש להקשות לשיטת הרמב"ם דיבש בלח לא בטל, אך זהו מחמת שאפשר לבררם, משא"כ בנדון דידן אי אפשר לבררם. – מביא מדברי הט"ז והרב בשולחנו לענין חמץ. – והצמח צדק כתב דזו חומרא גדולה ביותר שאין יבש בטל בלח אם אינו ניכר. – ומסיק דחומרת הרב בשולחנו היא רק בחמץ. – מביא עוד מדברי אדמו"ר הצ"צ דבמקום שאי אפשר לברר האיסור מתבטל.

– י –

שוב מביא עוד סניף להיתר, דהשרצים שבמים נתייבשו ונפסדו לגמרי ע"י הכלורין, והוי דוגמת רגלי הדבורים שבדבש ועור הקיבה, דהוי כעץ בעלמא. – ואגב ידון בסתירה בענין עצמות הדבורים, ויבאר חילוק בין גוף הדבורים והטעם שלהם. – ומביא עוד מקורות להיתר שרץ שרוף, דהוי כנייר בעלמא.

— יא —

יסיק עשרה טעמים לקולא: (א) דמה שאינו נראה לעין הטבעית לא מקרי בריי, (ב) דמי המאגר הוי כבורות שיחין ומערות, (ג) דיש להם או מוצא או מבוא, (ד) דתולעים הבאים מן המים חשיבי כמים, (ה) איסור שנולד מהיתר מתבטל יותר בקל, (ו) ביטול יבש בלח כשאינו ניכר, (ז) היכא שאי אפשר לברר האיסור בטל, (ח) יש לצרף הא דבריי באלף בטל, (ט) סברת הרשב"א דיבש בלח בטל, (י) דנשרפו ונעשו כנייר בעלמא.

Blank

תשובה הלכה למעשה בדין המים שבברוקלין, ניו-יארק

נשאלתי בענין התולעים שבמים בכמה מקומות, ובפרט בברוקלין, ניו-יארק. דלהיות שנמצאים במים תולעים קטנות מאוד, והיות שאין שיעור לתולעים, דאפילו תולעת קטנה אסורה מן התורה וחייבים עלי' מלקות, כמבואר בספר החינוך (מצוה קס"ג) דאפילו תולעת כל שהיא, כיון שיש בה חיות נקראת כרי' ולוקין עלי', ואינה בטילה לעולם, אפילו באלף, ובעוד ספרים, אם כן מהו הדין במים של זמננו, המגיעים לתוך הברזים ממאגר המים ("רעזערוואר"), שמצאו בהם ג"כ תולעים או חרקים קטנים וכו' (ובפרט ע"י הסתכלות בהמים לנוכח השמש, או ע"י בגד שחור (משום שאומרים שהתולעים הם בצבע לבן), או בזכוכית מגדלת, או במעבדה (לאבאָראַטאָר"י) וכו'), אם יש חיוב לברוק אותם ע"י בגד שחור וכיו"ב, ואם מותר לשתותם ללא סינון.

והנה שאלה זו כבר נשאלה כמה פעמים בבית המדרש, ובפרט בימים הקדומים שהיו שותים מי נהר, וכיון שכן, נידונה כבר השאלה בכמה ספרים, ברם אין בית המדרש בלא חידוש, ולכן אענה גם אני חלקי בזה, מה שנראה לפענ"ד.

והנה כשאנו באים לדון על דין התולעים שבמים הללו, יש בזה כמה וכמה פרטים שיש לברר במציאות, וכן פרטי דינים בכמה סוגיות בש"ס ופוסקים.

- ב -

הנה שאלה זו יש בה כמה פרטים: א. איזה שרצים אסרה התורה, האם רק כשאפשר לראותם, או אפילו אם אין יכולים לראותם. ב. אם צריך לראותם, האם צריך שיוכלו לראותם גם בעין אדם ללא עזר, או מספיק אפילו כשאפשר לראותם ע"י הסתכלות במים לנוכח השמש, או שמספיק אפילו כשאפשר לראותם כשמסתכלים בהם ע"י כלי מיוחד לזה: זכוכית מגדלת או מיקרוסקופ וכיו"ב. ג. האם חייבים לסנן את המים.

והנה בהגהות בינת אדם על ספר חכמת אדם הלכות תולעים כלל ל"ח סי' ח' (אות ל"ד (מ"ט)) הביא, וז"ל: כתב חוקר א' בספרו ס' הברית, שנתברר שא"א לייך להיות חומץ עד שירום תולעים, והמסתכל בזכוכית שקורין מיקרשקאפיע יראה כל החומץ מלא תולעים, וכ' שלכך אסור לאכול חומץ, שאפילו סינן לא מהני אפילו דרך בגד דק מאוד כו'. וכ' ע"ז הבינת אדם: מש"כ לאסור חומץ הבל הוא כו'. וגם א"ל דכוונתו שהחומץ בכח יש בו תולעים כו', אלא דבר הבל הוא, ולא אסרה תורה מה שבכח אלא מה שיצא לפועל. אך כוונתו דיש חומץ שכשמסתכלים נגד השמש נראין בו תולעים, וזה נראה דיש לו דין חומץ שיש בו תולעים. עכ"ל, ע"ש.

וכן עיין בספר ערוך השולחן יו"ד סימן פ"ד סעיף ל"ו שכתב שם, וז"ל: יש מי שכתב בשם חכמי הטבע דהמסתכל בזכוכית המגדלת שקורין ספאקטיוו"א יראה בחומץ מלא תולע. והנה בחומץ אין חשש, כמו שנתבאר דהתולעים המתהוים בתלוש התירה התורה. אמנם שמעתי שבכל מים ומים, וביחוד במי גשמים, מלא ברואים דקים שאין העין יכולה לראותם. ובילדותי שמעתי מפי אחד שהי' במרחקים וראה דרך זכוכית המגדלת עד מאד כרכבות פעמים במים כל המיני ברואים נתהוו במקורם. אמנם האמת הוא דלא אסרה תורה במה שאין העין שולטת בו, דלא ניתנה תורה למלאכים (יומא דף ל' רע"א. קידושין דף נ"ד ע"א), דאל"כ הרי כמה מהחוקרים כתבו שגם כל האויר הוא מלא ברואים דקים מן הדקים, וכשהארם פותח פיו בולע כמה מהם. אלא ודאי דהבל יפצה פיהם, ואף אם כן הוא, כיון שאין העין שולט בהם לאו כלום הוא. אמנם במה שהעין יכול לראות אפילו נגד השמש ואפילו דק מן הדק הנה שרץ גמור. עכ"ל.

וכן הוא בפרי חדש ליו"ד שם ס"ק ל"ד אודות עשב ששמו איספינאק כ' שמצאו בה תולעת בתוך הירק עצמו, ועיקר הבדיקה להעמיד כל קלח וקלח נגד השמש, עיי"ש. וכן בפרי תואר ס"ק ט"ו כתב: ויש מין עשב הנקרא בובאל ותוכו נעשה גרעינים קטנים אין מספרים ונמצאים בהם תולעים קטנים שאין העין יכולה לשלוט בהם אסורים דבר תורה.

ובשו"ת שאילת יעב"ץ ח"ב סימן קכ"ד אודות אורז לרוב התולעים השכיחים בו, כתב שם דישנה בדיקה ע"י חמום וראות עין

יפה, ומבדקי נמי בשמשא או ע"י כלי זכוכית מגדיל מראית הבריות הקטנות, ואם נמצאו בו בודאי נאסר כלו ואין תקון לאכלו, אכן כל שנבדק ולא נמצא בו, שוב אין לחוש ואכילנא מניה שופרי שופרי, עכ"ל, עיי"ש.

ועל זה חלק הר"ש קלוגר בשו"ת טוב טעם ודעת מהדו"ת קו"א (תשובה נ"ג), הובא בדרכי תשובה ספ"ד ס"ק צ"ד, דכתב דזכוכית המגדלת אין בה ראי' לא להחמיר ולא להקל, כנ"ל, ומבאר שם, וז"ל: בדריקה לא שייך רק במה דאפשר הבדיקה לכל אדם, אבל במה דאי אפשר רק בדרך רחוק, ע"י כלי, זה לא נחשב בדריקה להיתר על כך, וסמך לזה מ"ש חז"ל בפ"ב דפסחים (דף ל"ז ע"א) יאמרו כל הסריקין אסורין וסריקי בייתוס מותרין, וראי' עוד דהרי המומחין אומרים שאם נביט במים בזכוכית הזה נראה בכל מים תולעים, ואם נביט בסכין של שחיטה נראה בכל סכין פגמים, ואם לא משגיחין בזה מעולמי עולמים בע"כ דראי' בכלי זו לאו ראי' הוי, עכ"ל. ועוד כתב שם, וז"ל: לפי דבריו (של היעב"ץ), בסירכא אם מנסין ברוק שלא בצבצה, ינסה בזכוכית הזה אם יש שם נקב, עכ"ל. וזו ראי' חזקה.

[וראיתי להוסיף סימוכין ליסוד זה מדברי רש"י בתולין דף י' ע"ב ד"ה אין פותחין בית אפל: שצריך לפתוח לו חלונות לראות הנגע פוטרין אותו לגמרי, כדכתיב כנגע נראה לי בבית, לי ולא לאורי, שאם עמד במקום אפל וצריך שם להדליק את הנר אינו נגע, עכ"ל. דגם מזה משמע דראי' סתם היינו ללא עזר וסיוע מבחוץ].

והנה בהלכות ומנהגי רבינו שלום מנוישטאט איתא, שנשאלה שאלה על באר שנמצאו בו תולעים והם קטנים ואינם נראים אלא בשעת זריחת השמש, והורה מוה"ר שלום שמותר לשתות מן אותו הבאר, כי אין לחוש לאיסור מחמת זה, ואפילו להדיח במים האלו שם גם זה מותר, ולא חיישינן, כי היתר גמור יש בזה הבאר כמו בשאר בארות.

וכן נראה להוכיח מסוגיא אחרת, בהמג"א והרב בשולחנו בהל' תפילין סי' ל"ב (בדין הפסק אותיות). דהנה איתא במנחות דף ל"ה ע"א אמר אביי, האי קילפא (קלף, רש"י) דתפילין צריך למיבדקי, דדילמא אית בה ריעותא (נקב, רש"י), ובעינא כתיבה תמה וליכא. רב דימי מנהרדעא אמר לא צריך, קולמוסא בדיק לה.

והנה בשו"ע שם סעיף י"ג פסק: יהי' הקלף שלם, שלא יהא בו נקב שאין הדיו עובר עליו, דהיינו שלא תהא האות נראית בו חלוקה לשתיים. וכתב על זה הט"ז שם ס"ק ד', וז"ל: לכאורה משמע דאם יש נקב בתוך גג האות או ירך שלו, אעפ"י שנראה חלל הנקב, מ"מ כשר, כיון שהנקב באמצע ודיו מקיפו, דאז אינו חלוק לשתיים. אבל באמת אינו כן, שהרי כתב ב"י (שם ד"ה ויהי' שלם) בשם הר"י אכסנדרני פירוש נקב קטן כחודה של מחט, עד שאם מעביר עליו הקולמוס בדיו נסתם, שאין האות נחלק לשתיים, אינו נקרא נקב וכותבין על גביו וכו', עכ"ל. הרי שקורא נחלק האות לשתיים עד שלא נכתב עדיין, ותו דבעי דוקא נסתם. אלא על כרחך דאף שהדיו מקיפו מ"מ מקרי חלוק לשתיים שם באותו מקום הנקב, אלא בעינן שיהי' שם נקב קטן כל כך שהדיו סותמו ואינו נראה כלל נגד השמש וכו', עכ"ל הט"ז.

אבל הב"ח חולק על הב"י, וכתב שם, דאפילו נראה נקב דק כנגד השמש כו' כשר, והביא דבריו המג"א שכתב שם בס"ק ט"ו: דהיינו שלא וכו', ואז אפילו ניכר הנקב נגד השמש כשר (ב"ח). וכן פסק הרב בשולחנו שם, דלאחרי שכתב שם בריש סעיף ט"ז דצריך שלא יהי' בקלף שום נקב במקום שיכתוב וכו', והאריך בזה, הנה כתב שם בסעיף י"ז: וכל זה כשחלל הנקב נראה לעין, שנראית האות חלוקה לשתיים במקום הנקב, אבל כל נקב שהדיו עובר עליו וסותמו ואינו נראה אלא נגד השמש, אינו נקב כלל, וכותבין עליו לכתחילה וכו', עכ"ל.

והנה לכאורה הטעם של המג"א ובעל שו"ע הרב שפסקו דאפילו ניכר הנקב נגד השמש כשר, הוא מפני שפוסקים כרב דימי דקולמוסא בדיק לה אם יש נקב, כמש"כ הב"ח דרב דימי כו' נראה דר"ל דכשמעביר הקולמוס בדיו וכותב, אם אין נקב נרגש בשעת כתיבה אינו נקב וכשר. ולכאורה מה ענין השמש כאן, דלכאורה נוגע כאן רק אם נרגש הנקב בשעת כתיבה או לא.

אך עיין בשבת דף ק"ח ע"א: כדאמרי במערבא כל נקב שהדיו עוברת עליו אינו נקב. וכ"ה בחולין דף קי"ט ע"ב. וכן פסק הרמב"ם בפ"א מהל' תפילין ה"כ: עור שהי' נקוב לא יכתוב על גבי הנקב, וכל נקב שהדיו עוברת עליו אינו נקב ומותר לכתוב עליו וכו'. וכבר תמהו אחרונים אמאי לא הזכיר הרמב"ם את הטעם של רב דימי. ועל כרחך

צ"ל, דכיון דבגמ' דשבת וחולין לא הובאה מחלוקת אב"י ורב דימי, וכן הרמב"ם לא הזכיר הא דרב דימי דקולמוסא בדיק לה, וכן גם המג"א ושו"ע הרב לא הביאו. הא דרב דימי, וע"כ דסבירא להו דעצם הנקב הוא המפסיק, וכלשון הגמ' דשבת וחולין הנ"ל כל נקב וכו'. וכן כתב הרמב"ם בהל' תפילין שם.

וע"כ דפליגי מה נקרא הפסק, דהמג"א והרב ס"ל רכל שהנקב אינו נראה אלא נגד השמש אינו חשוב נקב ואין זה הפסק. והט"ז סובר דכל שהנקב נראה אפילו רק נגד השמש פסול, דגם זה חשוב ראי' ופוסל. כך נראה לפענ"ד.

ומזה יש להוכיח דלדעתם מצד דיני התורה כל דבר שאין העין יכולה לראותו ללא עזרה מיוחדת (שלא כנגד השמש וכיו"ב) לא מקרי מציאות שחלים עלי' דיני התורה. והכי ס"ל גם למהר"ש מגוישטאט לענין דיני תולעים, דכל שאינו נראה לעין לבד ללא עזרת השמש, לאו שרץ מרי מצד דיני התורה.

וכן יש להוכיח כן מהא דכתב הרשב"א בשו"ת שלו ח"א סימן רע"ה, בנידון הפולין החדשים שסמוך לגמרון מצוי בהן במקום הרחש מקום שחור, וניכר ראשו של רחש וגופו אינו ניכר אלא מהפול בעצמו שמשונה קצת מהפול עצמו, אם אסור רחש זה אם לאו וכו', שכתב שם בתשובתו, וז"ל: הרחש ההוא מיד נודע מקומו, שמקומו משחיר וכולו הוא גברא, וזה קטן מאד מאד. וכמה פעמים נסינו ונוטלין אותו ממקומו ומניחין על צפורן האצבע והוא רוחש והולך. ולפיכך אנו מורגלין שבכל מקום שמשחיר בפולין נוטלין קצת בעומק וזו היא בדיקתו והכשרו, עכ"ל, עיי"ש.

ולכאוי' למה לא כתב שיבדקו בזכוכית מגדלת (ודוחק לומר שלא היתה בימיו זכוכית מגדלת (וכבר מצינו שיש שפירשו ענין "אספקלריא המאירה" הנזכר בש"ס (סוכה דף מ"ה ע"ב ועוד) שהכוונה לזכוכית מגדלת), וגם, מדוע לא כתב שיבדקו נגד אור השמש), ועל כרחק שאין צריכין לבדוק בזכוכית מגדלת, שאין לו לדיין אלא מה שענינו רואות, דלא ניתנה תורה למלאכי השרת, וכמ"ש בערוך השולחן סי' פ"ד ס"ק ל"ו, וכנ"ל.

ודבר פשוט הוא שלא אסרה תורה תולעים שרואים אותם רק בזכוכית המגדלת.

ובאמת מדברי הרשב"א הללו אנו למדים פרט נוסף: והוא, דאין להתעקש ולטעון דצריך להשתמש בכל דבר שאפשר לראותם, ולהשתמש גם בזכוכית המגדלת כדי להקל מעליו התאמצות הראי', מכיון שאנו רואים (ובפרט ע"י בדיקה בלאבאָראַטאָר"י) שיש שם חרקים, לא אינו, דהרי המעשה ברשב"א שם הי' ספק אם זה שרץ, וא"כ הי' אפשר לברר ע"י זכוכית המגדלת.

הרי דדעת הרשב"א לענין תולעים (וכן דעת המג"א ושו"ע הרב לענין נקב), דאף שנגד השמש או בזכוכית מגדלת היו הנקב או הרחש נראים, אעפ"כ אין צריך לעיין בזכוכית מגדלת או נגד השמש.

והביאור בזה הוא כנ"ל, שהתורה אסרה רק אלו השרצים שאפשר לראותם בעין שרוחשין בכל זמן מן הזמנים, ולכן אין חיוב לחפשם בזכוכית המגדלת או אפילו נגד השמש (ובודאי לא בלאבאָראַטאָר"י), דלא אלו השרצים אסרה תורה. וכן הוא בנוגע לנקב.

וכן מוכח מרש"י עירובין דף כ"ח ע"א שצריך לראות רחישתן על הארץ, שכתב שם בד"ה צרעה דלשון שרץ הוא דבר שהוא נד בארץ ואינו נראה אלא על ידי שירוצו וריחושו מפני קוטנו.

וכן מוכח מהא דאיתא בחולין דף ס"ז ע"א: אמר רב הונא, לא לשפי (לשון השופה יין לחמרא (ב"מ דף ס' ע"א), לשון מוריק מכלי אל כלי, (רש"י) אינש שיכרא (של תמרים הוא ומצויין בהן תולעים, רש"י) בצבייתא (ציבי שמסננין אותו דרך עצים וקשים דקים, רש"י) באורתא (שאם תפול תולעת על הקשים לא יראנה ומשם תפול לכלי ולמחר כשיראנה יהא סבר שלא יצתה מן השכר לקשים ותולעת המים מותרת כדאמרן, רש"י), דילמא פריש לעיל מצבייתא והדר נפיל לכסא והוי עובר משום שרץ השורץ על הארץ (דכיון דרחשה והלכה קצת על הקשין נעשית שרץ הארץ, רש"י).

ותמוה, איך אפשר לשתות שיכר זה אפילו כיום, הא אפשר שיש בו תולעים קטנים (ולא שהוא רק ספק אם יש בו תולעים, אלא שודאי יש בו תולעים), ולמה לא חייבה התורה לסנן את השיכר, הרי

אפשר שיעבור לכלי אחר ואז הרי הוא פורש, ולמה לא תיקנו סינון. אלא על כרחך הטעם לזה שמותר הוא, כנ"ל, מפני שהתולעים אינם נראים, דלא אסרה תורה אלא מה שענינו ראות, וזה פשוט.

והביאור בזה הוא דברי' שאינה נראית לא חשובה ברי' והפסק שאינו נראה לא חשוב הפסק.

היוצא מכל הנ"ל שיש שלשה אופנים בראי': א' ראי' כפשוטה, בעין הטבעית, ב' ראי' ע"י השמש, ג' ראי' ע"י כלי (זכוכית המגדלת וכיו"ב), והתורה לא אסרה שרצים אלא אם אפשר לראותם ע"י ראי' רגילה כפשוטה לדעת הר"ש מנוישטאט ושולחן ערוך הרב (ולדעת הפרי חדש והפרי תואר וערוך השולחן והבינת אדם ע"י ראי' נגד השמש, ולדעת השאילת יעב"ץ אף לא ע"י כלי המגדלת, ברם הוא יחיד).

ומצאתי עוד בחזון איש הלכות תולעים סימן יד (אות ו' ד"ה ובמעשה דהט"ז), דכתב שם דאפשר דכל שאין העין שולט בו לאו ברי' היא. והוא ממש כמו שכתבנו.

וא"כ בנידון דידן נחזי אנן, אם השותים את המים רואים בתוכם בראי' רגילה שרץ, בודאי צריך לזורקם או לשפוך המים, וכן אם נראים לאור השמש להנך שיטות דלעיל, אבל אם אינם נראים כלל אלא ע"י זכוכית מגדלת או ע"י בגד שחור וכדומה (או ע"י בדיקה בלאַבאָראַטאָר"), אין חשש, כי אין זה שרץ שאסרה תורה, ולא שייך לומר עליו שהוא אוכל שרץ, כמובן ופשוט.

— ג —

ואפילו אם לא נקבל הנחה זו, ונרצה להחמיר גם בתולעים שאינם נראים אלא ע"י עזר מבחוץ, יש לפנינו עוד סניף להיתר, דשרצים הגדלים במים שאינם נובעים לא נאסרו (וכדלמן).

דהנה יש לעיין אם התולעים שלפנינו נחשבים כתולעים שבמים נובעים או מים מכונסים.

הנה המים שלפנינו זוחלין ממאגר המים ("רעזערוואַר"), והממונים של מחלקת המים שע"י משרד הבריאות דמדינת ועיר ניו-יארק

אמרו וכתבו לי שמאגר המים (ה"רעזערוואַר") הוא כמו דוד גדול שאינו נובע, ועומד במקום אחד, והמים הנאגרים ונאספים בו הם ממי הגשמים, ואין למאגר המים שום שייכות לנהרות, והוא מתמלא רק ממי גשמים או מים של שלגים (ראה בנספח).

ותו שמעתי אומרים שהבריות הללו אינם נמצאים אלא במים של רעזערוואַר ולא בנהר, כמו שכתבה העירי"י במכתבם אלי.

ועכשיו נחזי אנן בגדר ההלכתי של מים אלה. הנה איתא בשו"ע יו"ד סי' פ"ד הנ"ל סעיף א', וז"ל: שרצים הגדלים במים שבכלים ושבבורות, שיחין ומערות שאינם נובעים, מותרים, אעפ"י שאין להם סנפיר וקשקשת. לפיכך שוחה ושותה מהם, ואינו חושש לשרצים שבהם אם יודמנו לתוך פיו. (אבל אסור לשאוב בכלי ולשתות מהם). ואם פירשו ממוקם רביתן, כגון לאחורי הבור או על שפת הכלי מבחוץ, אע"פ שחזרו, אסורים. ומסתמא אין לחוש שמא פירשו. אבל אם לא פירשו אלא על דופן הכלי מבפנים, מותרים. עכ"ל.

ומקורו הוא מגמ' חולין דף ס"ו ע"ב ואילך, דאיתא התם: היכן התיר בכלים, דכתיב את זה תאכלו מכל אשר במים וגו', בימים ובנחלים הוא דכי אית לי' (סנפיר וקשקשת) אכול דלית לי' לא תיכול, הא בכלים אע"ג דלית לי' אכול כו'. ר' ישמעאל תנא, במים במים שתי פעמים, אין זה כלל ופרט אלא ריבה ומיעט, במים ריבה בימים ובנחלים מיעט, במים חזר וריבה, ריבה ומיעט וריבה – ריבה הכל, מאי רבי חריצין (ארוכים וקצרים, רש"י) ונעיצין (רחבין, כגון אותן שעושין לכיברי דגים, רש"י) לאיסורא, ומאי מיעט בורות שיחין ומערות להתירא. אימא מאי ריבה – בורות שיחין ומערות לאיסורא ומאי מיעט – מיעט כלים. א"כ תאכלו מאי אהני לי'? ואיפוך אנא (דכיון דלאו טעמא יהיב למילתי' כשאר כעין הפרט אימא תאכלו למישרי חריצין וריבויא לרבווי בורות, רש"י), כדחני מתתי', דחני מתתי' בר יהודה, מאי ראי' לרבות בורות שיחין ומערות להתירא ולהוציא חריצין ונעיצין לאיסורא? מרבה אני בורות שיחין ומערות שהן עצורים ככלים ומוציא אני חריצין ונעיצין שאין עצורין ככלים וכו', ופירש"י: שהן עצורין – שאין להם מוצא ומבוא אלא עצורין ככלים, ולא דמו לאיסורא במידי דהא ימים ונחלים כתיב.

וכן כתב הכנסת הגדולה שם (ספ"ד אות ג), עיי"ש, וכן כתבו הש"ך (ביו"ד שם סי' פ"ד ס"ק ב') והפמ"ג (שם בריש הסימן במשבצות זהב) דאפילו לשיטת הרמב"ם דפסק דכשהם זוחלין השרצים שבהם אסורים זהו רק באופן שיש להם מוצא ומבוא, וכמו שיתבאר להלן).

הרי מבואר מהסוגיא, דשרצים הגדלים במים שבכלים ושבבורות וכו' שהמים עומדים בהם (ועד"ז מים משלג הנמס) אין להם איסור של שרצים ומותר לשתות אותם עם המים, אעפ"י שאנו רואים אותם, דאלו לא אסרה התורה. וא"כ, כל מי שאוכלם הרי הוא כאוכל דגים כשרים, ואין זה שרץ המים. וא"כ מותר לתופסם ולאוכלם, וכמ"ש בשו"ע דכשהוא שוחה במים שוחה מהם, אבל אסור לשאוב את המים (עם השרצים הגדלים בהם) בכלי (או ביד, ש"ך ס"ק ה', מכל בו סימן ק"א) ולשתות מהם. ולפי בינת האדם מותר לאוכלם בתוך הבור אפילו הוציאם מן המים, כל שהאדם בתוך הבור והוא שוחה ואוכלם, וזה יוצא מן הסוגיא, והוא פשוט וברור.

ואח"כ ממשיך בשו"ע שם בסעיף ב': הגדלים במים שבתריצין ונעיצים (פירוש: חריצים, ארוכים וקצרים. נעיצים, רחבים כגון אותן שעושים לביברי דגים, רש"י חולין שם), שהם מושכים ואינם נובעים, יש אסורים ויש מתירים.

ומקור הדברים, דאיתא בטור יו"ד סי' פ"ד, וז"ל: והרמב"ם (בהל' מאכלות אסורות פ"ב הי"ח) לא התיר אלא שבבורות ומערות, שהם דומים לכלים, אבל של חריצין ונעצין המושכין, אע"פ שאינן נובעין, אסורין, עכ"ל. וכן כתב הר"ן בחולין שם (דף כ"ג ע"ב מדפי הרי"ף) ד"ה הלכך, וז"ל: ואיכא מ"ד דדוקא בבורות ודכוותיהן שאינן זוחלין הוא דשרינן כל שלא פירשו, אבל כל שהן זוחלין אעפ"י שאינן מים נובעין אעפ"י שלא פירשו אסירי, דלא איתרבו להיתרא אלא מים עצורין, עכ"ל.

אבל דעת הרא"ש אינה כן, וכמו שכתב הטור שם: וא"א הרא"ש ז"ל לא כתב כן. דהרא"ש בחולין שם (פ"ג סי' ס"ח) כתב, וז"ל: ופירשו התוספות (חולין שם ד"ה במים) דלתנא דבי רבי ישמעאל דדריש ריבה ומיעט וריבה מרבה לאיסור אפילו חריצין ונעיצין שאין נובעין, ותנא דבי רב דדריש כללי ופרטי מרבה מתאכלו להיתרא אפילו

חריצין ונעיצין כיון דאינן נובעין. גם לפירוש זה נראה דהלכה כתנא דבי רב, כי היתה שגורה בפי כל (עיין רש"י שם דף ס"ו ריש ע"א ד"ה תנא דבי רב), והיא עיקר כנגד תנא דבי רבי ישמעאל, עכ"ל.

וכתב המשכנות יעקב בשו"ת שלו סי' כ"ו, דמצד כללי ההלכה הי' צריך לפסוק כהרא"ש, מפני שדנין בכלל ופרט, ולא מדין ויבוי ומיעוט, כמבואר כל זה בגמ' דחולין, עיי"ש.

ויש שהעירו מדברי החת"ס בשו"ת שלו (אהע"ז חלק ב' סימן ל' בסופו), שכתב: וכן פסק רמב"ם (הל' מאכלות אסורות פ"ב הי"ח) וטוש"ע (יו"ד הל' תולעים סימן פ"ד) דאע"ג דצד החשוב הוא הנביעה מהקרקע, מ"מ מה שהוא אינו עצור ככלי ונמשך להלן נמי הוה צד, ומשו"ה כל דדמי לימים ונחלים אפי' רק בצד שאינו עצור ככלי, אעפ"י שאינו נובע מ"מ הבעלי חיים שגדלים בתוכו דין שרץ המים יש להם, ולא אימעט אלא מה שעצור ככלי כעין בור וכו', עכ"ל.

אך לכאורה דברי החת"ס הללו אינם נוגעים לעניננו, וכמו שיתבאר.

- ד -

והשתא ניהוי אנן במים שאנו שותים, המגיעים ממאגר המים (רעזערוואַר), הנה לא מיבעי אליבא דשיטת הרא"ש והטור מעיקרא אין שום חשש, דהרי מים אלו אינם נובעין בהרעזערוואַר, אלא אפילו לשיטת הרמב"ם נראה שהמים מותרים לשתי'.

דהנה מבואר מהסוגיא ומהרמב"ם ומהשו"ע דשרצים הגדלים במים שבכלים ושכבורות שיחין ומערות שאינם נובעים מותרים, ובנהרות אסורים. והגדלים במים שבחריצין ונעיצים המושכין אעפ"י שאינן נובעין; שהם מושכים ואינם נובעים, להרא"ש ולהתוס' מותר, ולהרמב"ם אסור, (והוא כשיש להם מוצא ומבוא, כמו שמבואר בש"ך בשם רש"י ובפמ"ג במשבצות זהב יו"ד ר"ס פ"ד, אבל אם אין להם מוצא ומבוא רק שזוחלין, אפילו להרמב"ם מותר, וכן מבואר בכנסת הגדולה. וכמו שיתבאר לקמן).

והנה איתא בשו"ע שם סעיף ג': המסנן מים או שאר משקים, והיו בו תולעים או יבחושין או יתושים, אף על פי שחזרו לתוכו, אסורים,

שכבר פירשו. לפיכך משקה שדרך ליגדל בו תולעים וכיוצא בהן, אין לסננו בקסמים וקשים בלילה, שמא יחזרו ויפלו לתוך הכלי ויבא לשותותן. וכתב על זה הרמ"א שם: אבל מותר לסננו דרך בגד או מסננת, שהרי לא יוכלו ליפול דרך שם אל תוך המשקה, וכן מותר לערות המשקים מכלי אל כלי, הואיל והם תמיד עם המשקה היינו רבתייהו (בית יוסף), עכ"ל.

וכיון שכן, בנידון דידן, הרי המים היוצאים ממאגר המים (רעזערוואר) מתפשטים דרך הצינורות לכל העיר, והוא בגדר עירוני, וא"כ לא רק לפי שיטת הרא"ש והתוס' הבריות הללו מותרים כיון שהמים אין נובעין שם אלא באים ע"י גשמים ושלגים, אלא אפילו לפי שיטת הרמב"ם אין המים הללו חשובים מושכין אלא בגדר עירוני ממאגר המים (ה"רעזערוואר") לנקבים שנכנסים לצינורות שהמים מתפשטים דרכם לכל העיר. וא"כ הרי השרצים הקטנים שבמים הללו מותרים, ואין להם שם שרץ, אלא שכמו שהתירה התורה את הדגים שבימים בנהרות ובנחלים בסימנים, כמו"כ בבורות שיחין ומערות התירה התורה את הבריות הללו שבמים (ולא שייך להחמיר אפילו לשיטת הרמב"ם).

והנה נשאלתי מהא דאמרה הגמ' בשבת דף ס"ה ע"ב ובנדרים דף מ' סע"א דאמר שמואל נהרא מכיפי' מיברך (משפתו וממקורו ומסלעו כו', ולא ממי הגשמים, רש"י שבת שם; כלומר ממקורו הוא מתגדל, שאע"פ שאנו רואים שכשהגשמים יורדין נהרות מתרבים, עיקר רבויין ממקורן הוא כו', ונמצא שלעולם זוחלין רבין על הנוטפין דהא לטפח של גשמים איכא טפחיים וכו', ר"ן נדרים שם).

אך זה אינו צריך לפנים: א', דהרי נחלקו הפוסקים אם הלכתא כרב או כשמואל, עיין בארוכה בר"ן נדרים שם ע"ב ד"ה ולענין הלכה ובתוס' בכורות דף נ"ה ע"ב ד"ה מסייע לי' לשמואל ובכ"מ, וברמ"א יו"ד הל' מקואות סימן ר"א סעיף ב'. ב', בלאו הכי לא קשה מידי, דהרי כברייאת בגמ' איתא חריצין שאינן נובעין, והרי גם חריצין מתברכין מכיפי', אלא שאינו חשוב נובע לגבי שרצים, ולא אסרתו תורה, ופשוט. (וראה ברבינו גרשום בבכורות שם ד"ה מכיפי' שכ': מגדותיו הוא מתברך, שאינו מתגדל לא מגשמים ולא ממעיינות אלא מעצמו, ואכמל"ה).

ואפילו אם תמצא לומר שמים אלו נחשבים כמים של נהרות המושכין, וממילא הבריות הללו אסורין אליבא דשיטת הרמב"ם, יש ג"כ טעם להחיר.

והוא, דהנה תמוה, דהרי איתא בע"ז דף י"ב ע"ב: ת"ר, לא ישתה אדם (בלילה, רמב"ם הל' רוצח ושמירת נפש פי"א ה"ו. שו"ע חו"מ הל' שמירת נפש סי' תכ"ז סעיף ט') מים לא מן הנהרות ולא מן האגמים, לא בפיו ולא בידו אחת, ואם שתה דמו בראשו, מפני הסכנה. מאי סכנה, סכנת עלוקה (שהוא סכנת נפשות, רש"י שם ד"ה להחם לו. רמב"ם שם ה"ה. שו"ע שם). ולכאורה תמוה, והרי אסור לשתות מים מן הנהרות, וא"כ דל מהכא איסור סכנת נפשות, דהרי בין כך אסור לשתות בלילה מים מן הנהרות והאגמים מצד איסור שרצים, כבגמ' דחולין דלעיל שאסרו לשתות שיכרא של תמרים בלילה מפני שמצויין בהם תולעים, כמו שהבאנו לעיל מב"מ דף ס' ע"א, וכמו שכתבו רש"י והר"ן שם.

וראיתי שכבר הקשה כן בספר איסור והיתר הארוך בשער מ"א (דין תולעים בפירות) אות ז', שאתר שכ' שם וז"ל: כ' הרמב"ם בסוף הלכות רוצח שאסרו חכמים לשחות לשתות מן הבריכות שמא יבלע מן התולעים שבהן משום אל תשקצו את נפשותיכם (עיין רמב"ם הל' מאכלות אסורות פ"ב הי"ב), כתב, וז"ל: ובהכרח כשאין נובעין מיירי, דאם לא כן תיפוק לי' משום השרץ השורץ על הארץ, עכ"ל.

ברם הגירסא שלנו ברמב"ם פי"א מהל' רוצח ושמירת הנפש ה"ו היא: לא ישתה בלילה מן הנהרות ומן האגמים שמא יבלע עלוקה והוא אינו רואה. הרי שהזכיר בפירוש נהרות ולא רק בריכות. וא"כ תמוה, דהרי פסק בפ"ב מהל' מאכלות אסורות הי"ז: המים שבכלים שהשריצו הרי אותן שרצים מותר לשתותן עם המים, שנאמר וכל אשר לו סנפיר וקשקשת במים בימים ובנחלים אותם תאכלו, כלומר במים ובימים ובנחלים הוא שאתה אוכל את שיש לו ואין אתה אוכל את שאין לו, אבל בכלים בין שיש לו בין שאין לו מותר.

והנה לכאורה הי' אפשר לדחוק ולומר דהא דאיתא בע"ז דרך בלילה לא ישתה אדם מן הנהרות וכו' (דמזה מוכח דביום מותר), מדובר בנהרות כאלו שאין התולעים מצויים בהם. ברם זה דחוק דלמה ישתנו

נהרות אלו מכל הנהרות וכל הימים שכן יש להן בריות כאלו, וכמו שהבאנו לעיל מה שכתב הערוך השולחן בסי' פ"ד סעיף ל"ו שגם במי גשמים ישנם הרבה שרצים (וכפי שכותב שם שראו דרך זכויות המגדלת כו'), עיי"ש (וזה לא כמו שכ' הדברי חיים בשו"ת שלו תשובה נ"ד ח"ב שאין במי הגשמים שום שרץ, דמי גשמים זכים וצלולים, אלא שבאו משפת הארץ). וכיון שכן תמוה מאוד לומר שהגמ' דע"ז והרמב"ם מדברים בנהרות וכו' שאין מצוי בהם שרצים.

שוב מצאתי בשו"ת מהר"ם שיק חלק או"ח תשובה קל"ד שכתב שהוא משום דמדובר בבורות ונהרות שאין השרצים וכו' מצויין שם. וז"ל שם: ובשו"ע חו"מ סו"ס תכ"ז כתב דאסור לשתות מים בלילה מבארות ונהרות משום חשש עלוקה, משמע דלא בעינן סינון. מיהו מזה אין ראיה, דאין כל המקומות שווין בזה, דודאי יש בארות דשכיחו בהם תולעים, ומ"מ אם שותה ביום, ובכוס היכא דשלטא ב' עינא, ויוכל לראות אם יש בו תולע, וכיון שאינו רואה בו לא צריך בדיקה טפי שמא יש בו תולע שאינו נראה, דלא ניתנה תורה למלאכי השרת, ואינו צריך סינון. וכן משמע ברש"י בע"ז דף י"ב ע"ב (ד"ה בידו אחת) דבב' ידיו רשאי לשתות, דאז יכול לבדוק. וא"כ הה"ד בכוס. ולכן מדינא אין מים צריכין סינון, והכי סוגיא דעלמא, עכ"ל, עיי"ש.

וכיון שכן צריך לפרש לדעתם, דבגמרא חולין שם מדובר בנהרות וכו' שהשרצים מצויין בהם ובע"ז מדובר בנהרות וכו' שאין השרצים מצויין בהם, וזה דחוק מאוד.

אך האמת יורה דרכו דשני גדרים הם, א' אלו שנבראו בתוך המים, ב' אלו שנכנסו לתוך המים מבחוץ או שנבראו מהקרקע או מהאוויר. דאלו שנבראו מעצם המים הם חשובים כמים, ואין צריכין סינון, דכל שאינו נראה לא צריך בדיקה טפי ע"י כלי וכדומה (דכן היא סוגיא דעלמא, כמו שכתב מהר"ם שיק), דאעפ"י שאם הי' כודק ע"י כלי הי' מוצא שם בריות, ברם התורה לא הקפידה על זה וכמים הם נחשבים.

וכעין זה אמרין בחולין דף ס"ז ע"ב דרני (תולעים הנמצאים בין עור לבשר כשמפשיטין הבהמה, רש"י) דבשרא אסירי דכוורי שריין. אמר לה רבינא לאימי, אבלע לי ואנא איכול (אבלע לי — דכוורי בתוך הדגים תני אותם שלא אראה ואקוץ בם, רש"י). א"ל רב משרשיא ברי'

דרב אחא לרבינא, מאי שנא מהא דתניא ואת נבלתם תשקצו לרכות את הדרגים שבבהמה. א"ל, הכי השתא, בהמה בשחיטה הוא דמשתריא (ואלו שגדלו בתוכה עד שלא נשחטה באו מאיסור אבר מן החי, ושחיטת הבהמה לא אהניא לדידהו שהרי יש להם חיות לעצמן וכו', רש"י), והני, מדלא קא מהניא להו שחיטה באיסורייהו קיימן; אבל דגים באסיפה בעלמא מישתרי, והני כי קא גבלן — בהיתרא קא גבלן.

הרי מבואר דתולעים דינם תלוי ממה הם גדלו ונולדו, דהנולדים מן הבהמה יש להם דינים של בהמה, והנולדים מן הדגים יש להם דינים של דגים. וא"כ הברואים של מים הגדלים במים יש להם דינים של מים ומותרים. ומה שאסורים הברואים של מים הנובעים הוא מפני שחוששים שבאו מן הארץ או מן האויר וכדומה, וכמו שמובא לקמן מהצ"צ, על השאלה שמא הן מן המים, דמזה שכותב שאפשר שבאו מן הארץ או מן האויר, משמע שהוא מסכים לגוף הסברא דאם בודאי יצאו מן המים ה"ז טעם לחיתרא.

— 1 —

ואפילו אם תמצא לומר ששרצים הנולדים ממים הנובעין, אעפ"י שהמים והתולעים אסורים, ואעפ"י שאינו כשאר דיני תולעים, מ"מ כך הוא דין התורה בתולעים שבמים (אעפ"י שזו תימה) שהם אסורים, מ"מ יש עוד צד היתר, שהרי הם בטלים, משום שנולדו בתערובות האיסור עם ההיתר, וא"כ הרי האיסור בטל בהיתר, דאין לו הדין דבר"י אינה בטלה, ובפרט שהוא רק מדרבנן.

דכן מבואר בשו"ע או"ח הל' שבת סי' ש"כ סעיף ב' בגיגית מלאה ענבים שכל יין היוצא מהענבים מתבטל ביין שבגיגית, וכתב ע"ז במג"א שם ס"ק ה' (ועיין ג"כ ב"י שם אות ב'): ואע"ג דדבר שיש לו מתירין לא בטיל, שאני הכא, כיון שלא ניכר קודם שנתערב בטיל, שלא הי' עליו שם יין מעולם, ומציין שם ליו"ד הל' תערובות סי' ק"ב (ברמ"א שם סעיף ד'). ויותר מזה מובא בפרמ"ג יו"ד הל' מליחה סי' ס"ט במשכצות זהב ס"ק ל"ה בשם האו"ה בחתיכת בשר שלא נמלחה שנתבשלה עם אחרות, דכיון שהאיסור אינו ניכר ותחילת ביאתו לעולם ע"י תערובת לא הוה דבר שיש לו מתירים.

וכש"כ היכא שהשרץ נולד בתערובות מהמים גופא, די"ל דדינא כמים, כנ"ל.

אך באמת על סברא זו הקשו אחרונים, דהרי מצינו להיפך, דדבר המעורב מתחילת ברייתו אינו בטל, ולא שייך ביטול אלא בדבר שהי' ניכר לעצמו ואח"כ נתערב, ולכן יבמה שרקקה דם תחלוץ, לפי שאי אפשר לדם בלא צחצוח רוק, כדאייתא ביבמות דף ק"ה סע"א (וכן פסק הרמב"ם בהל' יבום וחליצה פ"ד הכ"ג. שו"ע אה"ע הל' חליצה סי' קס"ט סעיף מ'), ואין אנו אומרים שיתבטל מיעוט הרוק ברוב הדם. וכן אמרינן בב"ק דף כ"ה סע"א שכבת זרע של זכ מטמא במשא, לא ר"א ולא רבי יהושע, דתנן: שכבת זרע של זכ כו' רבי יהושע אומר: אף מטמא במשא, לפי שאי אפשר בלא צחצוחי זיבה (וכן פסק הרמב"ם בהלכות מטמאי משכב ומושב פ"א הי"ד), ואין אנו אומרים שיתבטל מיעוט הזיבה ברוב הזרע. ועל זה כתב המרדכי בחולין פ"י סי' תשל"ז בשם רבינו משולם ז"ל: דליכא למימר ביטול ברוב אלא בדבר שהי' ניכר בפני עצמו תחילה ואחר כך נתערב, אבל בדבר שתחילת ביאתו לעולם מעורב, כגון בב"ק וביבמות, ליכא למימר דבטיל, עכ"ל. ועיין במשנה למלך לרמב"ם הל' מטמאי משכב ומושב פ"א הי"ד, עיי"ש. וכאן אנו אומרים להיפך, דדבר הנולד בתערובת מתבטל. וכבר שאל כן בנו של הנוב"י לאביו הגאון, והוא בשו"ת שלו מהדו"ת חלק יו"ד סי' נ"ד.

אלא דדבר פשוט הוא שאין הדברים אמורים אלא כשהמבטל, היינו ההיתר, לא הי' ניכר ומוכרח בפני עצמו, אלא בא לעולם בתערובת, אבל אם המבטל הי' מקודם בפני עצמו והמתבטל, היינו האיסור, הוא שבא בתחילת ברייתו בתערובת, הרי הוא בטל. ואדרבה, ביטולו הוא קל, שאפילו דבר שיש לו מתירין שבכל מקום אינו בטל, הנה באופן זה הוא בטל, כמבואר ברמ"א בשו"ע יו"ד הל' תערובות סי' ק"ב סעיף ד'. וגם כאן, הבריות הגדלים בכורות שיחין ומעורות וכו' באו אחר שהיו שם כבר מים, כמובן.

ועיין בצל"ח פסחים דף ל"ד ע"ב ופליתי סי' ק"ד ס"ק ח'. ועיין שער המלך על הרמב"ם הל' יו"ט פ"ה ה"כ ד"ה ובדבריו. ועיין בש"ך יו"ד הל' שחיטה סי' י"ד ס"ק י"ב. וכבר דברו בזה האחרונים.

ועיין זבחים דף כ"ו ע"א דבהמת קדשים שהוציאה רגלי' מחוץ לעזרה ושחטה ואח"כ חתך רגלי' פסולה, שמשנשחטה נפסל דם הרגלים ביוצא ונתערב בשאר הדם ופסלו. וכתבו התוס' שם בד"ה שחט ואח"כ חתך פסולה: דדם פסול אינו בטל ברוב, כדמוכח פ' התערובת (לקמן דף ע"ט ע"ב) דגזרי' גזירה במקדש, עכ"ל. והיינו דהוקשה להו להתוס' למה שחטא ואח"כ חתך פסולה, והרי הדם הפסול שנפסל ביוצא בטל ברוב. אלא דלפי שהדם הוא מקודש לכן החמירו בו שאינו בטל ברוב. הרי דמצד הדין הי' צריך להיות בטל, אעפ"י שהדמים הם מעורבים מתחילת בריאתם. ועיין בשו"ת באר יצחק יו"ד סי' ל"א ענף ג'.

וי"ל דבזה שהוציאה רגלי' בחוץ נתחדש פסול חדש ואינו חשוב איסור שמעורב מתחילתו. וכמו שיתבאר לקמן.

ועיין עוד בנוב"י שם שכתב בדרך אחרת, די"ל דהא דכתב המרדכי (בשם רבינו משולם) דדבר המעורב מתחילת ברייתו לא שייך בו ביטול ברוב, היינו רק בביטול אשר מתורת רוב אתינן עלי', אבל בדבר הבטל בששים, דטעם ביטולו לאו מתורת רובא אתינן אלא מפני שדנין שאין כאן עוד טעם איסור, בזה לא שייך סברת המרדכי בשם רבינו משולם, עיי"ש. ועיין בפתחי תשובה ליו"ד הל' שחיטה סי' י"ד ס"ק ג', עיי"ש. ויש הרבה להאריך בזה.

— ז —

אך מה שכתב הרמ"א בהל' תערובות סי' ק"ב סעיף ד' בשם המרדכי פ"ק דשבת, דכל איסור שלא הי' ניכר קודם שנתערב, הוא בטל אע"פ שהוא דבר שיש לו מתירין, והיינו דאיסור שנברא בהיתר בטל וביטולו יותר קל, הנה הפליתי שדא בי' נוגא בסי' ק"ד ס"ק ח' מהא דאמר במעילה דף כ"א ע"ב נפלה פרוטה של הקדש בתוך כיסו, או שאמר פרוטה בכיס זה הקדש, כיון שהוציא את הראשונה מעל. והקשו בתוס' שם ד"ה פרוטה של הקדש, וז"ל: תימה וליבטל האי פרוטה של הקדש שנפלה, וכ"ת דבר שיש לו מתירין הוא ע"י פדיון ואפילו באלף לא בטיל, הא ליכא למימר, דדבר שיש לו מתירין דרבנן הוא וכו', עכ"ל, עיי"ש. וקשה, הא אין האיסור ניכר מעולם, דבאמירת פיו דהוי הקדש תיכף נתבטלה הפרוטה ברוב הפרוטות שבכיס, וההיתר הי' מקודם ניכר

ועומד דכל הכיס הוא בחזקת היתר, ומ"מ כתבו התוס' דהוי דבר שיש לו מתירין.

וכן הקשה האבני נזר בשו"ת חלק יו"ד סימן פ"א מתמורה דף ל' ע"א, שכתב שם, וז"ל: וידוע שיטת האו"ה המובא בפרמ"ג שאם האיסור בא בתערובת בטל בכל מקום כדשיל"מ כו'. אך ידוע דזה תמוה מתמורה (דף ל') דטלאים שנגד הכלב אסורין דאיתא במשנה שם: איזהו מחיר כלב – האומר לחבירו הולך טלה זה תחת כלב, וכן שני שותפין שחלקו, אחד נטל עשרה ואחד תשעה וכלב, שכנגד הכלב אסור (להקריב דמחיר כלב הן, רש"י) ושעם הכלב מותר, וכן מתוס' סוף מעילה הנ"ל מוכח להיפך גם בדשיל"מ. עכ"ל.

אך לדידי לא קשה מידי, דהתם הגברא עשה את התערובת, ולכן יש לומר שאינו בטל, דחשיב כמו שאינו בתערובת, דכיון שנעשה ע"י האדם, דההיתר ה"י מקודם והאדם חידש התערובת בהיתר, לכן חשוב כמו שאיסור נתערב בהיתר. משא"כ הכא שהשרצים האלו נתהוו מן המים גופא, הם דבר אחד עם המים. וכמו שמבואר במתני' ידיים פ"ב מ"ב: רשב"ג אומר כל שהוא מבריית המים טהור. וכן מבואר בשו"ת בית אפרים החדשות סי' קמ"א ד"ה אך, דכל שעוברים עם המים היינו רבתייהו, וז"ל שם: אבל במים שאין בהם חריפות כל דחזינן דרבתייהו בהכי לעבור עם המים אין כאן בית מיוחד, עכ"ל, עיי"ש. והכא כל דנולדו מן המים ונמצאים בהמים הם חשובים כמים. ומה שיכולים להפרידם מן המים, זה אינו, דמי יאמר שיכולים לחיות כשמפרידים אותם מן המים, והרי מ"מ באו בתערובת, והקטנים הדקים שבהם א"א להפרידם מן המים כלל, כמו שכתבו לי הממונים על המים שאי אפשר להפרידם (ראה בנספח).

וכן מצאתי סברא זו בשו"ת צמח צדק ביו"ד סי' ס"ב (כנידון נהר מים זכים ונמצא לפעמים בהמים השאובים בדלי אחת או שתיים אחר השקפה כמין תולעים או זבובים קטנים מאד משייטים אנה ואנה מלמטה למעלה בתוך המים הנ"ל אפילו אחר הסינון אפילו על מטלית עבה לא להועיל), שכתב שם (בחצ"ע"ג), וז"ל: וחכם אחד דעתו להתיר אפילו בלא סינון להשתמש לכתחלה מטעם שנולד האיסור בתערובות, ולא נוחה בזה דעתי השפל, כי אפשר הם נולדים מהקרקע של הנהר או

מאור בא להמים, וקשה להתיר מספק דרבנן, שבר' לא בטלה, כי הוא פסיק ריש' וכו', עכ"ל, עיי"ש. ומ"מ הרי מבואר דעתו דאם נולדו בודאי מן המים מותרים הם. וכן הוא בשו"ת משיב דבר ח"ב סי' כ"ז-כ"ח.

וא"כ י"ל דבגמרא דע"ז מדובר באלו שנולדו בהמים ולכן מותרים (אי לאו מדין מזיק), ובגמרא דחולין מדובר באלו שנבראו מן הקרקע, ולכן מחלק בין מים עצורים ככלים למים שאינם עצורים ככלים.

ח -

ונחזור לענין הקודם דהבריות שבמאגר מקרי שרצים שבמים העומדים, דיש להוסיף עוד סניף להיתר.

והוא, דאפילו אם ת"ל, דכל שהמים הם זוחלין אסורים אליבא דשיטת הרמב"ם, ובגמרא דע"ז מדובר שאין נובעין וגם אין זוחלין. וא"כ צריך לדחוק ולומר שהם בריכות שהמים עומדים בהם, זה תמוה, דהרי הגמרא והרמב"ם אמרו נהרות.

ותו תמוה, דהרי בספר איסור והיתר הארוך שער מ"א אות ז' כתב, וז"ל: כ' הרמב"ם בסוף הלכות רוצח שאסרו חכמים לשחות ולשחות מן הבריכות שמא יבלע מן התולעים שבהן משום אל תשקצו את נפשותיכם, כתב שם: ובהכרע כשאין נובעין מיירי וכו', ולמה לא כתב שאין מימיהן מושכין, דהרי מקודם כתב שם האו"ה, וז"ל: כ' הרמב"ם פ"א דא"מ (כפה"נ כוונתו לפ"ב מהל' מאכלות אסורות הי"ח) ודוקא בבורות שיחין ומערות לפי שהן דומין לכלי, אבל חריצין שהן ארוכין וקצרין, ונעיצין שהם רחבים ומימיהם מושכין, אע"ג דאינו נובעין אסורין, עכ"ל, וא"כ הי' צריך לומר שהמדובר הוא שאין נמשכין. וע"כ נראה לומר דס"ל להאו"ה דאעפ"י שזוחלין מותרים, דלא כל זוחלין חשיב נמשכין.

דהנה אהא דאיתא בגמ' חולין דף ס"ז ע"א: מרבה אני בורות שיחין ומערות שהן עצורים ככלים, פי' רש"י: שאין להם מוצא ומבוא אלא עצורין ככלים וכו', וכן כתב באו"ה הארוך, וכן כתב הש"ך הנ"ל ביו"ד סי' פ"ד ס"ק ב' ובכנסת הגדולה, וכן כתב הפרמ"ג הנ"ל ביו"ד

במשבצות זהב בריש הסימן בדעת הרמב"ם, עיי"ש. והדבר צריך ביאור, דעצורים ככלים הוא דבר פשוט ומובן, ומה רצו רש"י והפוסקים למעט בזה.

והנראה לומר בזה, דיש אופן שהמים יש להם מוצא ולא מבוא, ואפשר שהמים יש להם מבוא ולא מוצא, ועל זה כתבו רש"י והאור"ה והכנסת הגדולה והש"ך דבכדי שיהא חשוב כנהר אעפ"י שאינו נובע צריך אלו התנאים, ואם לאו הבריות שבתוך המים הללו מותרים, מפני שחשוב כמי בורות שיחין ומערות. כלומר, הם מפורשים דברי רש"י שיש להם מוצא או מבוא, דאם יש בהם אחד מהם לא הוי כנהרות הזוחלין. [ואם כי לא נעלם ממני שיש שפירשו דברי רש"י באופן אחר, דצריך שיהי' מוצא ומבוא להיחשב מים עומדים, אבל כש"ך ובכנה"ג מפורש כמו שנת' כאן].

והביאור בזה, דהרי אם עלו המים למעלה משפת הקיר או הדופן ונעשו זוחלין לחוץ, הרי זה חשוב מוצא, והמים של הבור הזה פסולי' לגבי מקוה כיון דאינן אשבורן, דהרי זוחלין לחוץ, ואינו דומה למקוה דהמקוה מיקרי אשבורן (וזוחלין ופסול). וס"ד דה"ה כאן, דאע"ג שאין המים נמשכים, אעפ"י כ כל שהמים זוחלין הבריות שבהם אסורים באכילה, וע"ז כתב רש"י שאין הדין כן, אלא שאם נמשכין בגדר מוצא ומבוא, וה"ה אם יש להם מבוא ברם אין להם מוצא, חשוב כמקוה ובאר ולא כמו נהר.

והביאור בזה, דכל שהמים עומדים במקום אחד וזהו מציאותם, לא זהו נהר. דנהר מציאותו לימשך למרחוק בגדר מוצא ומבוא, דיש לו מקום כניסה ומקום יציאה, ואין זה מקומו אלא דרכו לימשך. וזהו היפך בורות שיחין ומערות דוהי מציאותם לעמוד במקומם, ואעפ"י שהיתה חפירה גדולה עם מים, והמים הולכין אנה ואנה, אין זה חשוב זוחלין (ועיין בפרמ"ג שם סי' פ"ד ס"ק ב').

וכיון שכן יש לומר, דמאגר המים ("רעזערוואר"). וכל העיר חשיבי כמקום אחד שהמים נמצאים כאן, שהמים הנכנסים אליו אין זה חשוב שהמים יש להם מוצא ומבוא, אלא נחשב כאילו המים עומדים במקום אחד. ואפילו לשיטת הרמב"ם אין זה זוחלין, דאין זה מוצא ומבוא. וא"כ כל הבריות הנמצאים שם מותרים, כמו הדגים הכשרים.

ומה שפירש האיסור והיתר הארוך דמה שאסור לשתות מן הבריכות הוא מחמת סכנה, ולולא זאת הי' מותר לשתות, כן היתה הגירסא שלו, והיינו כנ"ל דבריכה פירושה הוא מקום שהמים באים אליו מן הנהר וכדומה ועומדים שם ואינם יוצאים לחוץ, ולכן מותר לשתות מן הבריכה. משא"כ בגמ' דחולין מדובר במים שיש להם מוצא ומבוא, ולכן אסור לשתות מהם מחמת התועלים.

וא"כ בנידון דידן שאין המים באופן שיש להם מוצא ומבוא, אלא שנמצאים שם לצורך העיר והאנשים שבה, לכן התולעים שבהם מותרים. ואף שנכנסים למאגר המים ("רעזערוואר") איזה מים מנהרות הדעלעווע"ר (או ההדסון), אעפ"כ חשיבי מי בורות שיחין ומערות, שהעיקר הוא שהם עומדים במקום אחד לצורך העיר והדרים בה, וזה לא אסרה התורה, דאין זה נהר, דהנהר מציאותו להתפשט למרחוק, משא"כ הכא דמציאות מאגר המים (ה"רעזערוואר") הוא לעשותו במקום אחד ולא לצאת מהמקום, כך נראה לפענ"ד.

— ט —

ואף אם תמצא לומר דכיון שהמים שבמאגר המים ("רעזערוואר") חשובים נמשכים, ולכן חשיב כנהר וממילא השרצים שבו אסורים באכילה לפי שיטת הרמב"ם, מ"מ יש כאן עוד צד היתר, משום שנשתנה צורתם, וכתב הבית יוסף ביו"ד הל' תערובות סימן ק"ד אות ג' (ד"ה כתב הרשב"א) בשם תשובות הרשב"א ח"א סי' ק"א, וז"ל: ברור הוא שאין הברי' אוסרת בכל שהוא מחמת פליטתה אלא מחמת ממשה, והוא שתהי' שלימה ושלא נפסדה צורתה, הא אם נחתך ממנה אבר, או אפילו היא שלימה ונתרסקה ונפסדה צורתה, אבר שמה והוי כשאר איסורין ובטלה, עכ"ל, עיי"ש.

וא"כ הכא, במאגר המים ("רעזערוואר") שלנו, אחרי שנתנו לתוכן הכלורין והכמיקלים, שכבר מתו, נפסדה צורת הבריות שבמים ובוראי שנפלו מהם אברים ואין להם חשיבות של ברי' ובטלים.

אלא שעדיין יש מקום לומר, דהא ניחא לשיטת הרשב"א (כתורת הבית הארוך (בית ג' שער ו' דף צ' ע"ד) הובא בב"י יו"ד הל' תערובות סי' קט"ו ד"ה ומ"ש אבל החמאה) דיבש בלח מתבטל, אבל לשיטת

הרמב"ם (בפ"ג מהל' מאכלות אסורות הט"ו) אינו בטל, דהאי לחודי קאי והאי לחודי קאי. ותו, דהיכא דאפשר לברר, גם הרשב"א מודה דצריך לברר, ואם כן הכא דאפשר לברר ע"י סינון, א"כ גם להרשב"א אינו בטל. וכן מבואר בשו"ע יו"ד שם סי' ק"ד סעיף ג'. וכן ראיתי שכתב האבני נזר בשו"ת שלו חלק יו"ד סימן ע"ט ד"ה א', שמעיקרא עלה בלבו לומר כן, אמנם אח"כ חזר בו, כנ"ל.

אך כאן בנידון דידן הרי הנידון הוא על אלו הבריות הקטנות שבמים שאינו רואה אותם, דהרי אלו הבריות שבמים שרואה אותם שופכים אותם לחוץ, אלא ע"כ שהנידון כאן הוא על אלו הבריות הקטנות מאוד שאינו רואה אותם, ועל זה אנו דנים דאינם בטלים לפי הדרך השני של המנחת כהן, וכדלהלן.

דהנה הט"ז ביו"ד הל' תערובות סי' ק"ד ס"ק א' אוסר כל התערובת יבש בלח, לדעת הרמב"ם, אף שא"א לסננו. ופירש המנחת כהן בס' התערובות ח"ב פ"ג שני דרכים בזה, דרך א' שדברי הט"ז נאמרים רק כשהאיסור ניכר ע"י ראיית עיין או משמוש ידים, ובדרך השני מפרש שגם כשאין האיסור ניכר כלל אפילו ע"י משמוש ידים אינו מתבטל לעולם והתערובת אסורה.

וכן פסק הרב בשולחנו הל' פסח סי' תס"ו סעיף ט' (ובארוכה יותר נתבאר זה בסי' תמ"ב קו"א ט"ו ובסי' תמ"ז סכ"ד בהג"ה), שאף כשאין האיסור ניכר כלל אינו מתבטל, דיבש אינו בטל בלח, ולכן אסר חמץ דק מאוד שנפל ליין (אפילו לפני הפסח שבטל בששים), מפני שזה לח וזה יבש ואין נבללין זה בזה, ולכך אינו מתבטל בתוכו. וכן פסק הלכה למעשה בשו"ת שלו סימן י"ח שיבש בלח אינו מתבטל לעולם אף אם אין האיסור ניכר כלל.

אמנם הפרי חדש ביו"ד הל' תערובות סי' ק"ד ס"ק ג' חלק על זה וס"ל כהמנחת כהן בדרך הא' שרק כשניכר האיסור אז ס"ל להט"ז (שם ס"ק א') להחמיר.

אך עיין בשו"ת צ"צ חלק יו"ד סי' ע' (בדין שרץ שנתערב בחומץ) שכתב שם באות ד' דלהרמב"ם דאוסר הקום דאינו בטל בהחמאה, היינו משום שהקום ניכר, דאינו מעורב וניכר הוא בהחמאה, עיי"ש. ומש"כ אדמו"ר בתשובה הנ"ל סוף סי' י"ח דהטעם לזה הוא משום

דיבש בלח אינו מתבטל אף אם אין האיסור ניכר כלל, הוא חומרא גדולה (ועפ"י התיר הצ"צ שם את הקרוט (כרוב) שלאחר שבדקוהו מתולעים כנהוג ורחצוהו ועשוהו, אח"כ נודע שיש מין תולעים דקים מאד (ולא נבדק הקרוט מתולעים אלו שהם) כמראה הקרוט ממש וצריכים בדיקה, דעכ"פ עכשיו א"א להכיר בינם ובין הקרוט וא"כ בטל מדאורייתא וכו'. ועיין שם שכ' דיש לצרף גם הסברא דבר' בטל באלף, וגם שמא נימוחו או ימותו בכישול, עיי"ש).

וצ"ל, דמה שהתמיר אדמו"ר בשולחנו בסי' תס"ו, זהו לגבי חמץ, דאף שאינו ניכר אינו בטל, כדרך הב' של המנחת כהן הנ"ל, ברם להלכה קיי"ל כדרך הא' של המנחת כהן, וכמ"ש הפר"ח ועוד.

ונו כתב הצ"צ שם באות ה' דבר חדש, והוא, דאיסור מתבטל ברוב היתר אפילו אם ניכר קצת, כל שאי אפשר לבררו, אף שע"י טורח גדול אפשר לבוררו, ומביא כמה ראיות לדבר, רא' מרפ"ב דכלאים, וכן רא' מר"פ בתרא דכלאים, ופ"ק דסוכה דף ט' ע"ב. וכותב שם, דאף שהתם לא מיירי באיסור מאכל, אך גם באיסורי מאכל י"ל שעכ"פ אין להתמיר היכא שא"א כלל לברר האיסור מההיתר, דאף שע"י טורח אפשר להכיר מקצת דמקצת מן האיסור, אבל כיון שא"א לבררו ולהסיר כולו, י"ל דבטל.

וז"ל הראי' הא' בצ"צ שם: הא' שנינו רפ"ב דכלאים כל סאה שיש בו רובע ממין אחר ימעט. וכ' הר"ש רובע הקב הוא אחד מכ"ד לסאה שהסאה ששה קבין. ימעט אותו מין אחר המעורב עד שיפחות מרובע ויתבטל בתוך הסאה ומותר לזרוע ולא מיתסר משום זורע כלאים. עוד כ' הר"ש ירושלמי כיצד ימעט או יוסיף על סאה או יפחות מרובע. לא כן אמר רבי אבהו בשם ר' יוחנן כל האסורין שריבה עליהן שוגג מותרין מזיד אסור. ומשני תמן אתה מרבה לבטל איסור תורה. ברם הכא אתה מרבה לבטל מפני מראית העין. ופ"י הרא"ש שם פ"ב סי' א' דמדאורייתא חד בתרי בטיל כיון דלא ערבו כדי לזרוע וא"צ למעט אלא מפני מראית עין כו'. והתוי"ט הקשה וז"ל ותמיהא לי מלתא דלא שייך ביטול ברוב אלא כשאין ניכרין. דבניכרין אין שייך לומר ביטול וכ"פ בש"ע י"ד סי' ק"ט ובת"ח רס"י ל"ט ובשני מיני תבואה הרי ניכרין. וכ"ש בתבואה וקטניות דמתניתין דלקמן ונ"ל כו' אלא שחכמים כו'

ע"ש. ולא משמע כדבריו מלשון הרא"ש שכתב הטעם דחד בתרי בטל. אבל ביטול חד בתרי מיהו צריך מדאורייתא. וא"כ איך יקרא זה ביטול כיון שהן ניכרים. וכן משמע מדברי הרשב"ם פ"ו דב"ב (דף צ"ד ע"א) שבד"ה סברוה. כ' חשוב הוא מן התורה ולא בטיל וכו' ואח"כ במסקנא בד"ה כרובע דהכא דמי. שניהם בטלים מן הדין. הרי שמדין ביטול ברוב נגעו בה. ויש להקשות על הירושלמי איך מקשה מדין שמרבה ומבטל במזיד יותר ה"ל להקשות דאין כאן ביטול כלל. כיון שניכר המין ואפשר לבררו שהרי ר' יוסי אומר יבור. אעכצ"ל דמ"מ כיון שטורת גדול הוא לברר ע"כ חשוב ביטול לענין כלאים. עכ"ל.

ועיי"ש באות ז' שכתב שגם החוות דעת כתב כן בסי' ק"ד ס"ק א', עיי"ש. הרי שכתבו דכל שאי אפשר לברר האיסור ולהסירו כולו, אין צריך כלל לברר האיסור מההיתר ובטל. ולפי"ז כתב שם באות ד' דיש להקל בדין המבואר באו"ח סי' תס"ו ס"ט.

וכיון שכן, בנידון דידן שאי אפשר לברר כל הבריות כולם מפני הדקות שלהם, אין צריך לסנן כלל.

ואף אם נאמר שאפשר לסנן כולם בבגד עב (אף ששמעתי דגם זה אי אפשר, דיש מהם בריות דקים מאוד שהם ממש כמים מצד קטנותם), אעפ"כ בנדר"ד אין צריך, דהרי זה דומה לכלי מתכות של איסור שנתערבו ברוב כלים של היתר דבטל, אעפ"י שאפשר להוציא האיסור ע"י הגעלת כל הכלים, עיין ברשב"א בתורת האדם בית ד' שער ד' (ע' ל"ח). ועיי"ש במשמרת הבית שכתב שאף בניכר האיסור בטל. וכמו"כ בנידון דידן דאין צריך להטריח לסנן.

ועוד י"ל, דהשרצים שבהמים כבר נתייבשו ונפסדו לגמרי (וכמו שכתבו התוס' בע"ז דף ס"ט ע"א (ד"ה ההוא) ברגלי הדבורים המעורבים בדבש דכיון דעצמות בעלמא נינהו מותרים, דהא העצמות טהורים). וכבר דנו כל האחרונים (לגבי דזשעלאטי"ן) באיסור הנפסד אי הוי היתר גמור. ועיין ברמ"א יו"ד הל' כשר בחלב סי' פ"ז סעיף י' שכתב שם, וז"ל: עור הקיבה, לפעמים מולחים אותו ומייבשין אותו ונעשה כעץ, וממלאים אותו חלב, מותר, דמאחר שנתייבש הוי כעץ

בעלמא, ואין בו לחלוחית בשר, עכ"ל (ומקורו משבלי הלקט ח"ב סי' ל"ד, הובא בב"י כאן סוף ד"ה ומ"ש וכן אם עמד בה יום אחד). ועיין בבאר היטב שם ס"ק כ"ט (לענין מ"ש בשו"ע שם סעיף י"א: אבל המעמיד בעור קיבת נבילה וטריפה ובהמה טמאה אוסר בכל שהוא), שכתב שם, וז"ל: החילוק בזה כתבו הפוסקים, דעור קיבה כשורה הוא מותר בפני עצמו ולית ב"י איסור אלא משום חיבורו בגבינה כל אימת דלא יהיב טעמא לאו בשר בחלב הוא אלא כל חד באפי' נפשי' קאי, אבל עור נבילה וכיוצא בו שאסור מעצמו, כיון שהוא מעמיד אנו רואין כאילו האיסור בעין. וכ"ה דעת הנוב"י בשו"ת שלו מהדו"ק יו"ד סי' כ"ו.

אולם בשו"ת המהרש"ם ח"ג סימן שמ"ז הביא דהשבלי הלקט, שממנו מקור דברי הרמ"א הג"ל, סיים דהא דאין מעמידין בעור קיבת נבילה היינו בלחה דוקא ולא בנתייבש, והיינו, שכתב מפורש דגם בעור קיבת נבילה שנתייבש מותר. ועיין בשו"ת רעק"א מהדו"ק סי' ר"ז דהא דכתב הש"ך שם ס"ק ל"ג: ומ"מ נראה דלכתחילה אין לעשות כן, הוא משום דלכתחילה חיישינן דילמא לא נתייבש לגמרי, אבל היכא דיש ששים כ' הרעק"א דמותר לכתחילה.

והפתחי תשובה שם ס"ק י"ט מביא דעת הרבה אחרונים דה"ה בעור קיבת נבילה וטריפה, והביא ראי' ממה שהתיר הש"ך ביו"ד הל' תעורבות סי' קי"ד ס"ק כ"א כרכום של עכו"ם מפני שהוא יבש כעץ, ואפילו ימצא בו חוט בשר יבש לית לן בה.

(ואין להקשות מהא דכתב בשו"ע יו"ד הל' דברים היוצאים מן החי סי' פ"א סעיף ח': דבש דבורים מותר, ואף על פי שגופי הדבורים מעורבים בו כו' מותר, משום דהוי גותן טעם לפגם. והוא כדברי המרדכי פ"ב דביצה סי' תרע"ד שכ', וז"ל: ובס"י כתב ר"א ממיץ, אעפ"י שמרתיחין את הדבש כשמפרישין ממנה השעוה ודבורים מתים מעורבין בהם, מותר הדבש, דהדבורים גותן טעם לפגם בדבש, עיין פ' בתרא דמס' ע"ז, עכ"ל. ולכאור' זהו היפך שיטת התוס' הנ"ל בע"ז דרגלי הדבורים המעורבים בדבש מותרים משום דהוי כעצמות החמור דטהורות.

והביאור בזה כך הוא, דהנה השו"ע כ' ואף על פי שגופי הדבורים מעורבים בו וכו', הרי דבהדבש מעורב גוף הדבורים ונותנים

טעם בהדבש, ואם אח"כ מסיר ומפריד את גופי הדבורים ונשאר רק טעמם, יש לאסור כל הדבש משום נותן טעם. ועל זה כ' המרדכי דהוי נותן טעם לפגם. אבל רגלי הדבורים שנשארים תמיד בהדבש וא"א להפרידם מחמת קטנותן שפיר יהי' הדבש אסור משום רגלי הדבורים (דהרי השרץ עצמו דאיפגם מיתסר לכו"ע (כמ"ש התוס' שם), וע"ז קאמרי התוס' דרגלי הדבורים כיון דעצמות בעלמא נינהו מותרים, דהא העצמות טהורים). וגם התוס' צריך להטעם של נותן טעם לפגם, כדי שהדבש לא יהא נאסר מגוף הדבורים שמסירים אח"כ מהדבש, אבל על רגלי הדבורים שהם בעין, דעל זה לא מועיל הטעם דהוי פגם, דהא שרץ דאיפגם אסור, על זה כתבו התוס' דהרי הן כעצמות בעלמא.

הרי דהמדובר כאן הוא על שני הדברים: על טעם הדבורים, ובזה מדובר בשו"ע, ועל גוף הדבורים דבזה מדובר בתוס', ועל זה כתבו דחשוב כעצמות החמור. וכן מוכח בביאור הגר"א בס' פ"א שם אות ל"ד שכתב שם: ור"ל דהוא נטל"פ, וכ"ה במרדכי, עכ"ל. ואין צריך לומר שיש כאן מחלוקת. ועיין במג"א או"ח הל' ברכת הפירות סי' רט"ז ס"ק ב' ובמחצית השקל שם אות ג', עיי"ש ואכמ"ל).

והפתחי תשובה שם ס"ק כ' כתב דבשו"ת תפארת צבי חיו"ד סימן ע"ג כתב בתולעים אדומים שמייבשים אותם וצובעים בהם משקה יי"ש דמותר ג"כ מטעם זה (דנתייבשו), ע"ש.

ועיין ביו"ד סי' פ"ד סעיף י"ז דשרץ שרוף מותר לאכלו משום רפואה, דעפרא בעלמא הוא. וכתב הפרמ"ג שם במשבצות זהב ס"ק כ"ג דלעולם שרץ שרוף אף לבריא שרי, אלא דלשרוף לכתחילה וליתן לאכול אסור לבריא, דהוה כמבטל איסור לכתחילה.

ועיין בחו"ד סי' ק"ג ובהגהות יד אברהם על גליון השו"ע סי' פ"ד (ד"ה שרץ) דאין להתיר שרץ שרוף לאכילה, ד"ל דאחשבי, ברם כשאוכלו לרפואה לא שייך לומר אחשבי, עיי"ש. ועיין בשו"ת אחיעזר ח"ג סי' ל"ג.

וא"כ בנדו"ד, בהבריות הקטנות שבהמים, כיון שכבר נפסדו ע"י הכלוין והם כנייר בעלמא א"כ אליבא דכו"ע אין בו שום איסור ואין צריך לסנן דהיתר הוא.

היוצא מכל זה, שיש עשרה טעמים לקולא, שאין צריך לסנן המים:

(א) כיון שהשרצים הקטנים אינם נראים לעין, אלא על ידי כלי מיוחד (או ע"י בגד שחור), אין חיוב להתאמץ לראותם, כי אין זה שרץ שאסרה תורה.

(ב) שהמים שבמאגר המים (רעזערוואר) הם מי חפירה שנכנסו בהם מי גשמים, וכן הוא גדר כל העיר שמקבלת את המים מן הרעזערוואר מדין עירו, ואין להם דין מי נהרות אלא דין מי בורות שיחין ומערות, שהשרצים שבתוכן מותרים.

(ג) בזה גופא יש עוד צד לבאר מדוע לא נחשבו כמי נהרות אלא כמים עצורים, דגדר מים שאינם עצורים הוא כשיש להם מוצא ומבוא, כפירש"י והא"ה ועוד. וכאן הוא נכנס בהרעזערוואר וכולם נהנים מהרעזערוואר שהוא מציאות אחת וכל העיר חשובה ככלי אחד, ולכן אין בהרעזערוואר דין מים הגמשכים.

(ד) דכמו דתולעים הנולדים מן הבהמה חשובים כבהמה, והנולדים מן הדגים נחשבים כדגים, כך אלו הנולדים מן המים חשובים כמים.

(ה) איסור שנולד מהיתר מתבטל בקל יותר, כמו ענבים בגת וכו', וכש"כ בריות הנולדות מן המים דבטלים במים ומותר לשתותם, וכפסק הגמרא דמי נהרות מותרים בשתי', דהשרצים שבתוכו בטלים.

(ו) ארמו"ר הצ"צ פסק דיבש בלח בטל אפילו לשיטת הרמב"ם כשאין האיסור ניכר, כסברא הראשונה של המנחת כהן, ודלא כמו שכתב הרב בשולחנו באו"ח הל' פסח (סי' תס"ו ס"ט) כדרך הב' של המנחת כהן.

(ז) היכא שאי אפשר לברר האיסור מן ההיתר כולו ולהסירו, אף שע"י טורח אפשר לבררו, אין צריך לבררו ובטל. ולכן אין צריך לסנן את המים, דהבריות שבו בטלין.

(ח) יש לצרף סעיף להיתר דברי' בטילה באלף.

(ט) היות שיש כאן כמה טעמים להיתר, לכן יכולים עוד לצרף להיתר סברת הרשב"א דיבש בטל בלח, אף לדין שמחמירין כהרמב"ם

דיבש בלח אינו בטל. וכן פסק האבנ"ל נזר בשו"ת שלו חלק יו"ד סימן ע"ט ד"ה א'. וכן יש לצרף להיתר הסברא דשמא נימות, וכן פסק הצ"צ בשו"ת שלו חלק יו"ד סי' ע' אות ה' בסופו.

(י) וכן יש לצרף דהשרצים הללו שבמים כבר נשרפו ונתייבשו ע"י הכלורין והכמיקלים ונעשו היתר (כמנן המציאות בפסק הדין של הפתחי תשובה).

*

היוצא מכל זה, דמותר לשתות את המים המגיעים ממאגר המים (רעזערוואר), ואין צריך סינון. וחלילה לומר על מי שאינו מסנן את המים שהוא עבריין ר"ל, ושואין ליתן לישראל מים לשתות משום לפני עור לא תתן מכשול, או שאסור לאכול אצל ישראל שאינו מסנן את המים שלו, וכמו שפסק המהר"ם שיק דהכי סוגיא דעלמא כהגמרא דע"ז הנ"ל.

והנה כל הני רבוותא מדברים במי נהרות, ומכש"כ אנו שאנו מדברים ברעזערוואר, דמעיקרא אין בזה שום איסור, כנ"ל, ועוד הרבה טעמים, כנ"ל, ואין צריך להחמיר.

כל זה כתבתי לפענ"ד, והרי הלכה פסוקה היא במשנה דאבות פ"א עשה לך רב, וא"כ כל אחד מישראל ישאל מאת המורה צדק שלו איך להתנהג, ושלום על ישראל.

יצחק בלאאמו"ר הרה"ג והרה"ח

הרב חיים ז"ל רייטפארט

יום ב' פ' נצבים,
כ' אלול, ה'תשס"ד

Blank

נספחים

ב' מכתבים ממחלקת המים של מדינת ניו-יארק

STATE OF NEW YORK DEPARTMENT OF HEALTH

Flanigan Square, 547 River Street, Troy, New York 12180-2216

Antonia C. Novello, M.D., M.P.H., Dr.P.H.
Commissioner

Dennis P. Whalen
Executive Deputy Commissioner

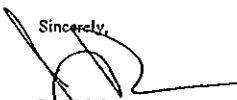
August 26, 2004

Ms. Raipport
1739 49th Street
Brooklyn, New York 11207

Dear Ms. Raipport:

As requested, I am enclosing a copy of NYC's most recent Annual Water Quality Report, which provides information on the City's Reservoir systems. In particular, I would call your attention to Page 3 which indicates that the Catskill/Delaware System, which feeds the Borough of Brooklyn, receives its supply from reservoirs in the Catskill Mountains. These reservoirs are recharged by rainfall and snowmelt from the Catskill Mountain area. There are no river intakes used for this supply.

Sincerely,

John M. Dunn, P.E.
Assistant Director
Bureau of Water Supply Protection

09/01/2004 14:58 518-482-7599

NYSDOH ENV HEALTH

PAGE 01/01

STATE OF NEW YORK
DEPARTMENT OF HEALTH

Flanigan Square, 547 River Street, Troy, New York 12180-2216

Antonia C. Novello, M.D., M.P.H., Dr.P.H.
Commissioner

Dennis P. Wialan
Executive Deputy Commissioner

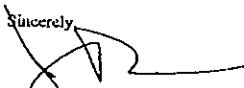
September 1, 2004

Ms. Raipport
1739 49th Street
Brooklyn, New York 11207

Dear Ms. Raipport:

As we discussed, copepods must live in water to survive. If removed from an aquatic setting, they will not survive.

Sincerely,

John M. Dunn, P.E.
Assistant Director
Bureau of Water Supply Protection